

De Phegeavlinder

Ooit in een grove-dennenbos geweest? Dennen netjes in een rij, op de bodem een monotone grasmat, bestaande uit Bochtige smeie. Op het eerste gezicht saai. Maar in enkele van deze bossen in Nederland is van begin juni tot half augustus iets spectaculairs te vinden: de Phegeavlinder (*Syntomis phegea*). De laatste zeven jaar breidt de soort zich in Nederland uit. Een kennismaking.

Stoffig aanzien De Phegeavlinder is zwart met een blauw-groen-paarse glans. Op de vleugels staat een aantal geelwitte vlekken, evenals op het eerste en vijfde achterlijfssegment (foto vlinder). Bij de vrouwtjes zijn de vlekken op voor- en achtervleugel van dezelfde grootte, bij de mannetjes is de vlek aan de basis van de achtervleugel kleiner. De vlinder is een slechte vlieger met een trage vlucht. Toch weten sommige exemplaren als zwerver grote afstanden af te leggen. Wellicht worden ze hierbij geholpen door luchtstromingen. De rups heeft grijsbruine haren die fijn geveerd zijn en in ringen om het lijf geplaatst zijn. Kop en poten zijn opvallend glanzend roodbruin. Ook de huid is roodachtig, wat tijdens het lopen van de rups, tussen de haarringen door, te zien is. Dit geeft de rups, al met al, een wat stoffig aanzien.

Massaal zonnen De levenscyclus duurt een jaar. De vlinder vliegt in één generatie van begin juni tot half augustus. De eerste mannetjes komen enkele dagen eerder uit de pop dan de eerste vrouwtjes. Binnen een week na paring, die vaak al plaatsvindt als een vrouwtje amper de pop verlaten heeft, vindt ei-afzet plaats. De eitjes worden in hopen afgezet op blad of in de vegetatie, waarna ze na

enkele weken uitkomen. De rupsen blijven bij elkaar in groepen en overwinteren als halfvolgroeide rups. Op zonnige dagen in de winter zijn ze massaal zonnend aan te treffen. Op deze dagen zijn de rupsen van de Phegeavlinder uitstekend te inventariseren. Begin juni verpoppen zij zich in een los spinsel. Enkele weken daarna komen de eerste vlinders uit de pop.

Biotoop De Phegeavlinder leeft in Nederland in grove-dennenbossen met een open kronendak. De ondergroei bestaat voornamelijk uit Bochtige smeie, maar ook Amerikaanse vogelkers, Schapenzuring, Ruwe berk en Braam. Het micro-reliëf is groot door gras- en mosbulten. Binnen de bossen zoeken de Phegeavinders warme en droge kruidenrijke randen bij open plekken en langs paden op. Ook langs bosranden en fietspaden kunnen ze worden aangetroffen (Janse & Schulpen, 1998).

verrassende verschijning in saaie bossen

Waardplant In literatuur over de Phegeavlinder is een lange lijst met waardplanten te vinden die door de rupsen worden gegeten. De belangrijkste die genoemd worden zijn zuring spec., Smalle weegbree en andere weegbreesoorten en Paardebloem. Op de plekken in Nederland waar de Phegeavlinder voorkomt zijn bovengenoemde planten nauwelijks aanwezig. Hier blijken de rupsen vooral Bochtige smeie, in de kruidenlaag aanwezige Zomereik en dorre eikenbladeren te eten (Janse & Schulpen, 1998).

Verspreiding De verspreiding van de Phegeavlinder is al sinds 1850 in Nederland bekend. In vijf gebieden zijn de eerste vondsten soms al in de negentiende eeuw gedaan. Op Roosendaal en Horst na zijn er van deze plekken ook recente waarnemingen bekend. In figuur 1 zijn alle waarnemingen van de Phegeavlinder tot en met 1990 gegeven. Met rood zijn de vijf gebieden aangegeven. De Phegeavlinder is ook op verschillende plaatsen buiten deze gebieden gezien. In 72% van de gevallen betreft dat maar een of twee vlinderwaarnemingen, in de andere gevallen zijn meerdere waarnemingen gedaan, soms enkele jaren achter elkaar. Figuur 2 geeft een overzicht van het aantal waarnemingen buiten de vijf gebieden en het totaal aantal meldingen per 10 jaar. De periode vanaf 1981 springt eruit. Door artikelen

Phegeavlinder
FOTO: RENÉ KREKELS

Tabel 1. Uurhokken waar meer dan 10 waarnemingen van de Phegeavlinder in het bestand van De Vlinderstichting aanwezig zijn.

Naam gebied	Aantal waarnemingen	Eerste waarnemingen	Laatste waarnemingen
Halsteren	81	1871	1998
Roosendaal	16	1871	1925
Deurne	77	1935	1998
Beegderheide	14	1956	1969
Leudal	37	1944	1998
Roermond (hok 35B)	18	1959	1993
Roermond (hok 35A)	19	1948	1992
Horst (hok 38A)	26	1952	1974
Horst (hok 38B)	18	1955	1974

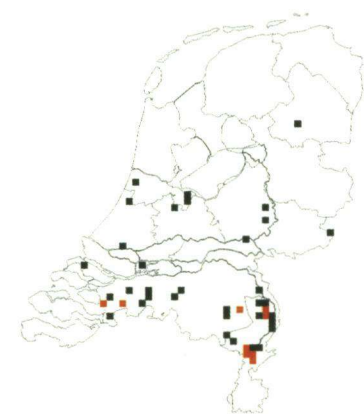
over de Phegeavlinder in diverse tijdschriften zijn meer mensen erop gaan letten, waardoor er meer waarnemingen zijn binnengekomen. In 1998 is er door ons gericht gezocht

rond Halsteren, Deurne, Beegderheide en het Leudal.

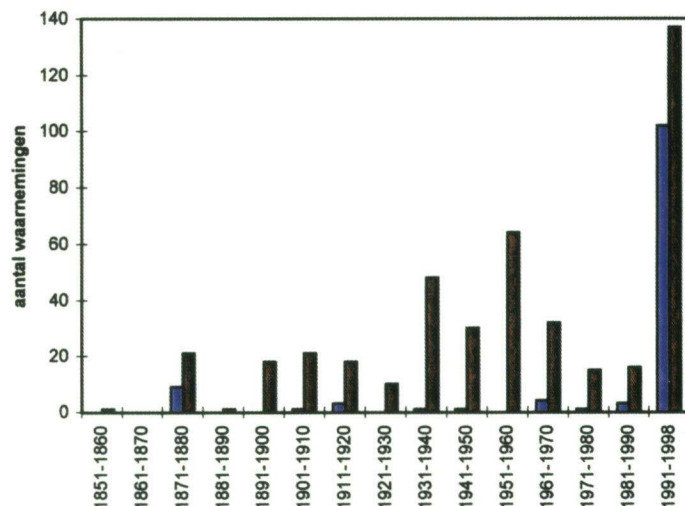
Opvallend is de uitbreiding na 1995 van de Phegeavlinder en met name de uitbreiding naar het noordoosten in 1998. Op verschillende plekken op de Oost-oever van de Maas zijn vlinders gezien. De Phegeavlinder is ook de grens met Duitsland overgestoken. De eerste waarneming in Duitsland is in 1995

gedaan (Hemmersbach, 1995). In 1998 zijn er zowel een kleine populatie als twee zwervers in Duitsland gezien (Bäumler, 1998 en Kinkler, 1998). De huidige uitbreiding lijkt veel forser dan de uitbreidingen die de Phegeavlinder in eerdere perioden heeft doorgemaakt.

Steeds weer terug De Phegeavlinder heeft in Nederland een opmerkelijk verspreidingspatroon. De soort leeft in een biotoop die veel op de zandgronden in Nederland te vinden is, maar toch heeft de vlinder maar een beperkte verspreiding in Zuid-Nederland. Soms kent de Phegeavlinder een periode waarin hij zich uitbreidt. Maar iedere keer valt de vlinder weer terug tot de kerngebieden. Het is nog steeds niet opgehelderd waarom deze soort dit verspreidingspatroon heeft. Dankzij de vele waarnemers is de areaaluitbreiding van de Phegeavlinder de laatste jaren goed gedocumenteerd. Het lijkt de moeite waard de ontwikkelingen te blijven volgen. Weet de soort nieuwe populaties te vestigen, zelfs voor langere tijd? Of valt de soort weer terug naar zijn oude leefgebieden?

Figuur 1: Verspreiding van de Phegeavlinder tot 1990. Rood: de vijf gebieden.

Figuur 2. Aantal waarnemingen per 10 jaar buiten de vijf gebieden en totaal. Blauw: buiten de vijf gebieden; bruin: totaal

Waarnemingen welkom Doet u komend jaar waarnemingen van Phegeavlinders, geef die dan door aan De Vlinderstichting. Ook de vondsten van rupsennesten zijn welkom. Op deze plaatsen weten we dan zeker dat de vlinder zich heeft voortgeplant.

Literatuur

- Bäumler, A. (1998). Beobachtung eines Falters von *Syntomis phegea*(L., 1758) in Krefeld (Lep. Arctiidae). *Melanargia* 10(4), 131-132.
- Hemmersbach, A. & Bosch, U. (1996). Checkliste der vom Niederrheinischen Teifland bekannten Großschmetterlingsarten. Selbstverlag Entom. Ver. Krefeld.
- Janse, J. & Schulpen, L. (1998). De Phegeavlinder - Ecologie en verspreiding van een opvallende dagactieve nachtvlinder. Rapport nr. SV98.07A. De Vlinderstichting, Wageningen.
- Kinkler, H. (1998). Das Weißfleck-Widderchen *Syntomis phegea* (L., 1758) im nördlichen Rheinland. (Lep. Arctiidae) *Melanargia* 10(4), 132-133.

Summary

Syntomis phegea is an attractive small moth. The species is found in pine woods on sandy soil. Specimens may be seen from June to the middle of August, and although they are not good flyers they may travel over large distances, possibly by means of air currents. In the past decades sightings of *S. Phegea* have fluctuated sharply, with a noticeable increase since 1995. Although the species lives in a habitat which is common in The Netherlands, its distribution is limited to five core areas.

Phegeavlinders.
FOTO: W. RUBERS